

overweging voor kerst 2023 – het Licht van Kerst

Gemeente,

PPP1

“In de geschiedenis zijn er vele perioden waarin de publieke sfeer verduistert en de toestand van de wereld zoveel vragen oproept dat de mensen alleen nog van de politiek verlangen dat die voldoende aandacht besteedt aan hun levensbelangen en hun privé-vrijheid. Met Brecht kan men deze perioden terecht ‘duistere tijden’ noemen.”

Deze uitspraak is van de bekende politiek denker Hannah Arendt.

Op verschillende manieren valt haar uitspraak te herkennen in de huidige mondiale situatie. Israël/Gaza komt waarschijnlijk als een van de eerste associaties bovendrijven, net als de oorlog in Oekraïne.

In Jemen is al zes jaar een burgeroorlog aan de gang, en sinds drie jaar in Ethiopië. Vrouwen in Afghanistan kunnen geen kant op, en zo valt de lijst nog veel verder uit te breiden.

De recente dreiging die is ontstaan in de Rode Zee maakt het er allemaal niet beter op. Dichterbij huis zien we veel Nederlanders die met argusogen de politieke ontwikkelingen volgen.

Vraagt de uitslag van de verkiezingen er inderdaad om om alleen nog aandacht te besteden aan de levensbelangen en de privé-vrijheid van Nederlanders, zoals Hannah Arendt dat benoemt?

Of hoeven we het niet zo duister in te zien?

PPP 2 (leeg)

Ik heb verschillende mensen, inclusief enkele collega’s de afgelopen weken horen verzuchten: hoe kunnen we in deze duistere tijden nou kerst vieren?

We vieren vandaag toch de komst van het Licht, hoe moeten we dat dan zien?

PPP3

Bij de ingang van de begraafplaats in Borne staat het volgende gedicht van Toon Hermans:

Al wat sterft zal bloeien.

De bomen komen uit de grond
en uit hun stam de twijgen
en ied’reen vindt het heel gewoon
dat zij weer bladeren krijgen
we zien ze vallen op de grond
en dan opnieuw weer groeien
zo heeft de aarde ons geleerd

dat ál wat sterft zal bloeien.

Ik hoor hier iets in van dat het duister onlosmakelijk deel uitmaakt van ons leven.

Wat er ook groeit en bloeit, er komt een tijd dat daar een einde aan komt, waarna er uiteindelijk toch weer een bloeiperiode zal volgen.

Maar ik hoor er ook nog iets anders in.

Wanneer er een twijg of een tak van een boom afknapt, dan doet dat iets met de hele boom. Allereerst komt er meer licht op de plek waar de tak zat.

Maar ook de bladeren en takken erboven en eronder krijgen meer licht.

En er gebeurt iets met de gewichtsverhoudingen, helemaal als het een zware tak was.

Het heeft zelfs effect op de manier waarop vocht en voedsel door de boom stroomt.

Een dergelijke denkwijze nodigt uit om in tijden van duisternis te leren zien waar het licht dan op valt. Een tak breekt af, er is verdriet om wat niet meer is. En tegelijk: wat brengt de veranderde lichtinval dan aan het licht?

Het is ook een kwestie van leren zien, waar wél licht is. En leren ontdekken welke effecten er allemaal nog meer kunnen optreden wanneer ergens licht bij komt.

PPP 4 (leeg)

Sytze de Vries heeft een prachtig voorbeeld van hoe je dat kunt gaan leren zien.

Hij gebruikt daarvoor het voorbeeld van hoe een kind leert de wereld te ontdekken, en hoe je het bijbrengt wat bijvoorbeeld de kleur wit is.

Dat kan alleen maar gaandeweg in de praktijk, zegt hij:

je geeft het kind een beker melk en wijst en zegt: dat is wit.

Je brengt het naar bed en wijst op het laken en zegt: dat is wit!

Je kunt het je overhemd laten zien en weer wijzen: wit!

En dan, op een morgen vroeg, word je door datzelfde kind wakker gemaakt wanneer het roept: mama, papa, buiten is wit. Wit!

Het heeft die nacht gesneeuwd.....

Nog nooit had het kind sneeuw gezien, maar het heeft nu zelf aan kunnen wijzen wat jij hem als de kleur wit hebt geleerd.

Het heeft de stippellijn, de keten doorgetrokken.

Je zou kunnen zeggen dat we door de bijbelverhalen leren waar de kleur 'God' oplicht. Zoals Kerst ons wil vertellen waar het licht te vinden is.

En dat we die stippellijn van God, van licht, van nieuw begin,

kunnen doortrekken naar ons eigen leven en naar de wereld om ons heen.

Zodat er een moment komt waarop je zelf kunt en durft te roepen: kijk, licht!

Het doet denken aan de herders in het kerstverhaal.

Zij leren in dit verhaal wat licht is, en waar je dat kunt vinden.

Ik denk dat de schrijver de scene rond de herders niet zomaar buiten, midden in de nacht in het pikkedonker heeft laten plaatsvinden.

Ik denk dat daar een bepaalde bedoeling achter schuilgaat.

We weten allemaal dat als het zo donker is dat je geen hand voor ogen kunt zien, een klein lichtpuntje al heel veel verschil maakt.

In dit verhaal ontstaat er niet een klein lichtpuntje, maar breekt ineens een stralend licht door.

Met nog een heel engelenkoor erbij.

Het is licht dat niet alleen maakt dat je weer een weg kunt zien om te gaan.

Maar het verhaal wil iets zichtbaar en voelbaar maken van dat goddelijke licht dat niet alleen het duister om je heen doet oplichten, maar dat ook je innerlijk verlicht, zó komt het binnen.

Goddelijk licht dat doorbreekt, onstuitbaar, zoals een kind geboren wordt, midden in diezelfde donkere nacht.

De ervaring van licht is het grootst wanneer het aardedonker is. En dan heeft het een diepe werking. Licht kan alle duister verdrijven, met één licht kan een hele ruimte verlicht worden. Zoals de evangelist Johannes zo mooi zegt: het licht schijnt in de duisternis en de duisternis heeft het niet in haar macht gekregen.

Hoe mooi die boodschap ook is, toch hebben we nog niet helemaal een antwoord op de vraag waar we mee begonnen: als er wel duister is, waar vind je dan licht? We hebben gezien dat als er ergens duister ontstaat, er tegelijk vaak nieuw licht valt op andere zaken. We hebben gelezen en gehoord dat het duister het licht niet heeft overmeesterd en dat goddelijk licht je ook van binnen verlicht.

De vraag die dan nog overblijft is: Hoe vieren we dat het Licht van Kerst is geboren in ons eigen leven, in onszelf misschien wel?

Een mooie benadering voor die vraag vond ik bij James Turrell, een Amerikaans kunstenaar. Het grootste deel van zijn loopbaan heeft hij gewerkt met licht. Hij maakt geen schilderijen ofzo, maar geeft de kijker bijzondere ervaringen met licht.

PPP 5

We zien hier zijn kunstwerk Breathing Light – je kunt hier als het ware het licht inademen.

In dit kunstwerk loop je een trap op en zie je een rechthoek met gekleurd licht.

Als je dichterbij komt blijkt dat een uitgeholde ruimte te zijn waar je in kunt lopen.

De ruimte is vol gekleurd licht, waardoor je je opgenomen voelt in een dichte wazige atmosfeer.

PPP 6: Een lang raam zweeft voor de kijker.

Ga je daar vlakbij staan, dan lijkt het of je in de oneindigheid kijkt.

Je ziet geen randen, je hebt geen oriëntatiepunt – de buitengrens van het raam en het begin van de ruimte eromheen zijn onzichtbaar.

Heel langzaam verandert de kleur, van zachtblauw naar roodpaars naar stilwit.

Turrell werkt met licht niet alleen om ons bewust te maken van hoe we de buitenwereld ervaren, maar ook onze binnenwereld.

'Kijk naar binnen en verwelkom het licht,' is een uitspraak die de kunstenaar vaak hoorde tijdens zijn jeugd.

Hij is opgegroeid in de religieuze stroming van de Quakers.

En zij bedoelen met die uitspraak 'kijk naar binnen en verwelkom het licht' dat je God in jezelf kunt ervaren. Dat Gods licht in ieder mens aanwezig is.

Breathing Light raakt aan een vorm van ervaring die binnenin ons bestaat.

Het geeft de werking van het licht in onze binnenwereld weer.

Het herinnert je eraan dat wanneer we onze innerlijke wereld binnengaan, je het licht van God daar kunt verwelkomen.

Breathing Light lijkt in een ruimte te bestaan die tussen het natuurlijke en geestelijke in ligt. De installatie spoort je aan om je te verwonderen over het heilige licht in ons en om ons heen en het als het ware in te ademen.

Het helpt met het licht mee naar binnen te bewegen en erop te vertrouwen dat het goddelijke licht ook in óns is en door ons zichtbaar is.

PPP 7(leeg)

In het kerstverhaal wordt het licht helder zichtbaar wanneer de nacht het donkerst is, bij mensen die amper van betekenis zijn, zoals in die tijd de herders beschouwd werden, bij twee eenvoudige mensen die op een onooglijke plek een kindje kregen, ergens in een miniem hoekje van het grote machtige Romeinse Rijk.

Ik denk dat het verhaal van kerst ons wil laten zien dat ook in ons diepste duister, in onze grootste angsten, in de verschrikkingen die plaatsvinden in de wereld, er altijd licht is, diep in onszelf, in ons samenzijn en in onze betrokkenheid bij elkaar en bij de wereld.

Want het duister heeft het licht niet in haar macht gekregen.

Soms breekt uw licht
in mensen door
onstuitbaar
zoals een kind
geboren wordt...

